ANTI-MANIFESTE [FR]

Véritable non-déclaration ou Véritable préoccupation des Droits et Obligations de s'interroger sur la manière de créer un projet artistique participatif sans oublier les tensions intrinsèques de la participation.

01 Définitions de participer/participation :
Origine latine (*participare*) :
Participer, en français, anglais, espagnol, italien et portugais a des origines latines. Selon *Étymologie et Histoire* :
- XIIIe siècle (au sens philosophique) : *Participer à* « avoir des traits communs avec »
- XIVe siècle : *estre participant a* [*id.*] « s'associer, être solidaire, être d'accord avec »
- XIVe siècle : *estre participans de* [*aucun*] « être solidaire, allié de » emprunté au latin *participare* « faire participer » (sens emprunté par le moyen français: 1355, Bersuire dans le complément du Dictionnaire de Godefroy) « partager, répartir » (d'où le participe passé en moyen français *participé* « donné en partage » 1552 dans le dictionnaire de Huguet) et « avoir sa part ». Participer de quelque chose dans son acception philosophique et théologique : *Tenir de la nature de quelque chose par des liens d'analogie ou de similitude tout en gardant son identité*[1].

Origine turc (*katılmak, iştirak*)[2] :
(katılmak) : origine famille de langues turques.
- Entrer, rejoindre une communauté, faire partie d'une communauté.
- Être partenaire, adopter.
- Être d'accord.

Origine arabe (*Iştirak / participation*) :
- Être un partenaire, prendre un partenariat.
- Participation à une œuvre ou à une pensée
(mot qui met l'accent plutôt sur la relation et l'interaction).
- Participer à une entreprise, être partenaire.

02 Nous écrivons cet Anti-manifeste comme un exercice antidogmatique, un travail réactif au panorama contemporain/artistique/participatif. Nous proposons un outil qui invite à la réflexion et ne prétend pas établir une quelconque vérité.

03 Avec cet Anti-Manifeste, nous voulons rendre compte d'une diversité d'opinions, de positions, mais qui trouve des espaces pour des possibles « communs ». Des « communs » où nous pouvons mobiliser des contre-pouvoirs.

04 Nous manifestons unanimement notre préoccupation pour le respect et la garantie des Droits de l'Homme, y compris les Droits culturels, dans l'exercice de tout projet artistique participatif, afin de pouvoir exercer le droit de faire « humanité ensemble », dans le respect, la liberté et la dignité des personnes.

05 Mais, nous le répétons, nous ne prétendons pas avoir le monopole d'une quelconque vérité. Nous revendiquons notre droit au questionnement, le droit au doute.

06 Nous sommes conscients de notre pluralité, de la diversité de nos projets, de la diversité de nos méthodologies, de la diversité de nos stratégies pour trouver des solutions aux tensions de la participation.

07 Cette non-déclaration ou préoccupation que nous laissons écrite, est le fruit d'une longue expérience de chacun d'entre nous, artistes et équipes pluridisciplinaires réunis grâce au projet de coopération européenne *Fusée de détresse*, de Lisbonne à Istanbul, en passant par Barcelone, Rennes et Bruxelles.

08 Pour toutes ces raisons, nous déclarons que nous avons tous ces doutes :

1 www.cnrtl.fr/definition/participer
2 www.sozluk.gov.tr

Que veut dire participer ? Qu'est-ce qu'un projet participatif ? Est-ce que faire des projets participatifs signifie travailler avec des amateurs ? Est-ce qu'un projet participatif est nécessairement contributif ? **À partir de quand un projet est-il participatif ? Existe-t-il des degrés de participation ?** Un projet participatif se fait-il nécessairement en groupe ? **Qui participe ? Pourquoi prendre part à un projet participatif ? Est-ce que les participant-e·s sont des auteur·trice·s ? Des contributeur·trice·s ? Des artistes ? Est-ce que la contribution à l'œuvre est une évidence pour les participant-e·s ? Faut-il choisir les participant-e·s et comment les choisir ?** Quel est le rôle de chaque participant-e ? Est-ce que la participation nécessite des rôles dans un scénario préétabli ? Quels sont les bénéfices pour les participant-e·s ? Est-ce que les participant-e·s représentent « le public » ? Faut-il des prérequis pour participer ? En quoi un projet participatif est-il émancipateur pour les participant-e·s ? Qui s'intéresse à la participation ? Les participant-e·s ne sont-ils/elles que des porte-paroles ? Doit-on prendre en compte le vécu et l'expérience des participant-e·s ? Les participant-e·s peuvent-ils/elles rester anonymes ? Comment nommer les participant-e·s ? Bénévoles, participant-e·s, acteur·trice·s, comédien·ne·s amateur·e·s... Comment travailler avec des personnes mineures ? Un groupe de participant-e·s peut-il s'autogérer ? Quel est l'âge minimum requis pour prendre part à un projet ? **Quelle éthique derrière un processus de performance participative ?** Comment poser les balises éthiques d'un projet participatif ? **Qui est légitime pour écrire, pour participer ?** La participation sert-elle à légitimer des actions ? Y a-t-il de la place pour tout le monde sur la scène artistique ? Existe-t-il un modèle de participation meilleur qu'un autre ? **Comment les histoires avec un petit h contribuent à l'Histoire avec un grand H ?** Comment donner la parole et travailler avec des histoires personnelles ? Comment briser l'hégémonie des discours, des souvenirs, des expériences ? **Quel équilibre y a-t-il entre le processus et le résultat dans un projet participatif ?** Comment travailler avec des participant-e·s ayant des antécédents différents ? Comment maîtriser les attentes ? Que signifie une culture de la bienveillance ? **Comment faire en sorte que les personnes qui participent à nos projets se sentent respectées dans leur dignité ?** Quelles conditions doivent être offertes aux participant-e·s pour qu'ils/elles puissent participer ? Comment faire émerger le débat d'idées dans le respect et la dignité des personnes ? Comment faire pour que les participant-e·s comprennent et adhèrent au projet participatif ? Est-ce qu'il est nécessaire d'adhérer à l'idée du projet pour y participer ? Une performance participative est-elle un processus égalitaire ? Doit-il y avoir une gouvernance horizontale dans un projet participatif ? La gouvernance horizontale est-elle possible ou juste un idéal ? Est-ce que la hiérarchie est une question de responsabilité ou de pouvoir dans les projets participatifs ? Ne faudrait-il pas co-construire le projet avec les différents participant-e·s pour que chacun·e se sente responsable de la bonne marche du projet ? Participer en contribuant à quoi ? Existe-t-il une hiérarchie entre les attentes des participant-e·s et celles des artistes ? Existe-t-il une possibilité de réelle participation ? Comment accueillir l'expérience de l'autre sans pensées ni jugements dans un projet participatif ? Comment l'attention à l'autre peut changer et améliorer la dynamique humaine ? Comment être plus empathique ?

Comment pratiquer l'écoute attentive et la pleine présence ? Comment prendre en compte les sensibilités de chacun·e ? Comment communiquer efficacement ? Comment gérer la communication dans les groupes multiculturels ? Comment faire preuve de souplesse ? Comment la résilience s'en-elle un rôle à jouer ? Quel type de liens rechercher entre les participant-e·s ? Comment créer du lien entre les parties prenantes ? Comment ne pas faire du post-colonialisme avec les pratiques participatives ? Y a-t-il une hiérarchie dans l'art ? Est-ce que participation est égale à de l'engagement ? Est-ce que l'art et la politique peuvent aller de pair sans se rabaisser ? Participer, est-ce aussi être auteur ? Participer, est-ce servir le projet de l'autre ? Participer, est-ce construire un projet ensemble ? Participer, est-ce contribuer depuis la singularité ? Participer est-il un acte de générosité ? Comment faciliter l'accès à l'activité pour tout-e·s (accessibilité aux minorités, handicaps...) ? Faut-il assurer un certain nombre de places à des personnes à mobilité réduite, personnes avec un handicap, etc. ? Faut-il garantir une certaine représentativité ethnique, économique et sociale ? Faut-il assurer l'égalité des genres et des âges dans le groupe ? Quelle doit être la reconnaissance financière ? Est-il problématique d'offrir différentes formes de paiement aux participant-e·s selon leurs besoins ? Faut-il rémunérer les participant-e·s ? Comment rémunérer les participant-e·s ? Les participant-e·s peuvent-ils/elles être sans papiers ? Comment les rémunérer dans ce cas ? Comment le processus et le résultat d'une performance participative peuvent-ils donner du pouvoir ? Comment une performance participative peut-elle être un moyen d'inclusion ? Comment mettre en œuvre l'éducation émotionnelle ? Les projets participatifs, sont-ils des pansements pour les politiques publiques, qui ne savent pas gérer « le corps social » ? Que nous apprennent les projets participatifs ? Les projets participatifs doivent-ils être militants ? Qu'est-ce que les projets participatifs apportent à la cité (s'ils apportent quelque chose) ? La participation aide-t-elle à promouvoir la démocratie ? La participation est-elle liée à la justice sociale ? La participation, est-elle un mécanisme politique ? Participer, est-ce un moyen de rendre visible l'invisible ? Les projets participatifs sont-ils formateurs ? Qui forme qui ? La participation, est-ce un processus social ? Un projet participatif vise-t-il à ressembler à l'extérieur ou à rester dans l'art ? Les projets participatifs utilisent-ils l'art pour atteindre d'autres objectifs ? À qui profitent les projets participatifs ? À ceux qui le mettent en œuvre ? À la structure qui accueille ? Au/à la metteur·e en scène ? Est-ce que les projets participatifs doivent être émancipateurs ? La participation, permet-elle de rapprocher la pratique artistique de personnes éloignées du milieu culturel ? En quoi les projets participatifs créent-ils « communs » ? Comment créer « du commun » avec les projets participatifs ? Est-ce que le commun est toujours possible ? Est-ce que le commun est toujours en lutte ? En quoi les projets participatifs peuvent apporter quelque chose au « bien commun » ? Comment résoudre le manque de reconnaissance des artistes et des participant-e·s ? Faut-il nommer les participant-e·s dans le programme ? Comment financer le temps de travail qui est nécessaire pour prouver « faire humanité ensemble » ? Comment mettre en valeur les différentes cultures participantes dans les projets participatifs ? Les projets participatifs doivent-ils travailler le droits culturels plus que les autres endroits de société ? Que signifie respecter les droits culturels dans un projet participatif ? Est-ce que les politiques publiques comprennent la question de la participation dans l'art ? Comment les projets participatifs doivent être accompagnés par les politiques publiques ? Quelle est la place des membres de l'organisation pendant le travail du groupe ? Doivent-ils/elles participer ? Observer ? S'éloigner ? **Quels sont les différents niveaux, degrés de participation ?** Comment clarifier les rôles ? Quand les rôles doivent-ils être présentés ? Est-il important d'avoir des équipes transversales et multidisciplinaires ? Pourquoi est-ce important (ou pas important) ? **Quand, comment et où peut-on participer ?** A quelle étape du projet intervient-elle les participant-e·s ? Où une performance participative peut-elle avoir lieu ? Faut-il prévoir des participations ponctuelles ou d'un temps long ? Faut-il prévoir un modérateur·trice ? Faut-il prévoir du catering ? Quelle est l'importance de la nourriture au sein des résidences artistiques ? Quel type de nourriture ? Comment organiser les transports (faut-il aller chercher les participant-e·s, leur donner un lieu de rdv, rembourser les frais de transports éventuels...) ? Doit-on accepter des participant-e·s qui viennent de loin ? (et donc rembourser des frais de transport ?) Comment rythmer les journées ? Quels horaires de travail demander aux participant-e·s ? Faut-il prévoir de travailler en amont avec les participant-e·s ? Quel temps de répétition faut-il prévoir avec les participant-e·s ? Que faire des participant-e·s qui ont des enfants ? Faut-il prévoir une garderie ? Quels types de contrats faut-il prévoir ? Faut-il contractualiser nécessairement ? Faut-il souscrire à une assurance spéciale ? Faut-il demander le droit à l'image des participant-e·s ? **Quelle technique et comment communiquer auprès des participant-e·s ?** Quel type de communication devons-nous utiliser ? Quelle doit être sa fréquence ? Quels sont les canaux à utiliser pour la communication entre les membres du groupe ? Comment communiquer l'appel à participation ? Où publier les appels ? **Comment convaincre ceux.celles qui ont des doutes à participer à un projet participatif ?** Comment défendre un projet participatif ? **Comment motiver des personnes à prendre part à un projet ?** Les variations dans les motivations de participation influent-elles la réalisation du projet ? Que faire si l'artiste/les organisateur·rice·s ne sont pas d'accord avec la/les proposition·s d'un·e participant·e ? Si un projet participatif suppose un processus démocratique, comment gérer les relations hiérarchiques entre les participant-e·s (professeur·e·s-étudiant·e·s, régisseur·e·s-acteur·trice·s, etc.) ? Quelle part de flexibilité doit avoir un projet participatif ? Comment faire en sorte que le projet participatif ait un retentissement en dehors du cadre du projet ? Que faire pour que le projet ne devienne pas un « produit » ? Quel type de communication

ANTİ-MANİFESTO [TR]

Katılımcı bir sanat projesinin, katılımın kendine has gerilimlerini unutmadan nasıl oluşturulacağını sorgulama Hak ve Yükümlülüklerini Fiilen dışlama veya Fiilen kucaklama.

01 Participer/participation (Katılmak/katılım) anlamı:
Latin kökenli (*participare*):
Participer, Fransızca, İngilizce, İspanyolca, İtalyanca ve Portekizce dillerinde Latin kökenlidir. Buna göre *Etimoloji ve Tarih*:
- 13. yüzyıl (felsefi anlamda). «ile ortak özelliklere» *katılmak*
- 14. yüzyıl: [*id.*] *katılımcısı olmak* «Ortak olmak, birlik olmak, ortak paydada buluşmak»
- 14. yüzyıl: *estre participans de* [*none*] Latince «katılmak»tan ödünç alınan "dayanışma içinde olmak, müttefik olmak" (Fransızca dünyasınca alınan anlamı: 1355, Bersuire Godefroy Sözlüğü ekinde) «paylaşmak, dağıtmak» (bu nedenle Fransızca dünyasına geçmiş zaman, Huguet'in sözlüğünde «paylaşmak» 1552'ye katıldı) ve «payı olmak».
Felsefi ve teolojik anlamda bir şeye katılmak:
Bir şeyin özünü, özdeşliğini korurken analoji ya da benzerlik bağlarıyla kavramak[1].

Türkçe kökenli (*katılmak, iştirak etmek*)[2]**:**
(katılmak): Türk dilleri ailesi kökenli.
-Girmek, bir topluluğa katılmak, bir topluluğun parçası olmak.
-Ortak olmak, benimsemek.
-Kabul etmek.

Arapça kökenli (*İştirak / katılım*):
-Ortak olmak, ortaklık yapmak.
- Bir işe veya düşünceye katılmak (daha çok ilişkiyi ve etkileşimi vurgulayan bir kelime).
- Bir girişime katılmak, ortak olmak.

02 Bu Anti-manifestoyu bir antidogmatik egzersiz, çağdaş/sanatsal/katılımcı panoramaya tepkili bir çalışma olarak yazıyoruz. Düşünmeye davet eden ve herhangi bir gerçeği ortaya koyduğunu iddia etmeyen bir araç sunuyoruz.

03 Bu Anti-Manifesto ile, görüşlerin, konumların farklılıkları olduğunu, ancak bunun olası «ortak paydalar» için alanlar bulduğunu ortaya koymak istiyoruz. Karşıt güçleri harekete geçirebileceğimiz «Ortak paydalar».

04 "İnsanlarda birlikteliği" sağlama hakkını saygı, özgürlük ve insan onuru içinde kullanabilmek için, katılımcı herhangi bir sanatsal projenin uygulanmasında kültürel haklar da dahil olmak üzere İnsan Haklarına saygı gösterilmesi ve güvence altına alınması konusundaki endişelerimizi oybirliğiyle ifade ediyoruz.

05 Ancak tekrar ediyoruz, hiçbir gerçek üzerinde tekel sahibi olduğumuzu iddia etmiyoruz. Sorgulama hakkımızı, şüphe duyma hakkımızı talep ediyoruz.

06 Katılım gerilimlerine çözüm bulmak için çoğulluğumuzun, projelerimizin çeşitliliğinin, metodolojilerimizin çeşitliliğinin, stratejilerimizin çeşitliliğinin bilincindeyiz.

07 Yazılı olarak bıraktığımız bu dışlama veya kucaklama, her birimizin, Lizbon'dan Barselona, Rennes ve Brüksel üzerinden İstanbul'a kadar çeşitli sanatçıların ve çok yönlü ekiplerin Avrupa işbirliği projesi olan *İmdat Figeji* sayesinde bir araya getirdiği uzun deneyimin meyvesidir.

08 Tüm bu nedenlerle, hepimizde bu şüphelerin olduğunu beyan ediyoruz:

1 www.cnrtl.fr/definition/participer
2 www.sozluk.gov.tr

Katılmak ne demek? Katılımcı proje nedir? Katılımcı projeler yapmak amatörlerle çalışmak anlamına mı geliyor? Katılımcı bir proje mutlaka katkıda bulunur mu? **Bir proje hangi aşamadan itibaren katılımcı olur? Katılım dereceleri var mı?** Katılımcı bir proje mutlaka bir grup içinde mi yapılır? **Kim katılıyor? Katılımcı bir projeye neden katılmalı? Katılımcılar yazarlar mı? destekçiler mi? sanatçılar mı? Çalışmaya katkısı katılımcılar için bir gösterge mi? Katılımcıları seçmeli miyiz ve nasıl seçmeliyiz?** Her katılımcının rolü nedir? Katılım, önceden belirlenmiş bir senaryoda roller gerektiriyor mu? Katılımcılar için faydaları nelerdir? Katılımcılar « halkı » temsil ediyor mu? Katılmak için herhangi bir ön koşul var mı? Katılımcı bir proje, katılımcılar için nasıl özgürleştiricidir? Katılımla kimler ilgileniyor? Katılımcılar sadece sözcü mü? Katılımcıların yaşanmışlıklarını ve deneyimlerini dikkate almalı mıyız? Katılımcılar anonim kalabilir mi? Katılımcıların isimleri nelerdir? Gönüllüler, katılımcılar, oyuncular, amatör komedyenler... Reşit olmayanlarla nasıl çalışılır? Bir grup katılımcı kendilerini yönetebilir mi? Bir projede yer almak için gereken minimum yaş nedir? **Katılımcı bir performans sürecinin arkasındaki etik ne olmalıdır?** Katılımcı bir proje için etik kurallar nasıl belirlenir? **Kimlerin yazması, katılması meşrudur?** Katılım, eylemleri meşrulaştırmayı sağlıyor mu? Sanat sahnesinde herkese yer var mı? Diğerinden daha iyi bir katılım modeli var mı? **Küçük h içeren hikayeler, büyük H ile tarihe nasıl katkıda bulunur?** Nasıl söz verilir ve kişisel hikayelerle nasıl çalışılır? Konuşmaların, anıların, deneyimlerin hegemonyası nasıl kırılır? **Katılımcı bir projede süreç ve sonuç arasındaki denge nedir?** Farklı geçmişlerden gelen katılımcılarla nasıl başa çıkılmalı? Bekletmiler nasıl kontrol edilir? İyi niyet kültürü ne anlama geliyor? **Projelerimize katılan kişilerin onurlarına saygı duyulduğunu hissetmelerini nasıl sağlayabiliriz?** Katılımcılara katılabilmeleri için hangi koşullar sunulmalıdır? Saygı ve insan onuru çerçevesi içinde fikirlerin tartışılması nasıl sağlanabilir? Katılımcıların katılımcı projeyi anlamaları ve bunlara bağlı kalmaları nasıl sağlanır? Katılmak için proje fikrini kabullenmeniz gerekiyor mu? Katılımcı performans Farklı bir süreç midir? Katılımcı bir projede yatay yönetişim olmalı mı? Yatay yönetişim mümkün mü yoksa sadece bir ideal mi? Katılımcı projelerde hiyerarşi bir sorumluluk veya güç meselesi midir? Herkesin projenin sorunsuz işleyişinden kendini sorumlu hissetmesi için projenin çeşitli katılımcılarla birlikte inşa edilmesi gerekmez mi? Neye katkıda bulunarak katılmak? Katılımcıların beklentileri ile sanatçıların beklentileri arasında bir hiyerarşi var mı? Gerçek katılım olasılığı var mı? Katılımcı bir projede herhangi bir düşünce veya yargı olmaksızın diğerinin deneyimi nasıl karşılanır? **Başkasına kendi** gösterilen ilgi, insan dinamiklerini nasıl değiştirebilir ve iyileştirebilir? Nasıl daha empatik olunur? **Dikkatli dinleme ve tam bulunma pratiği nasıl yapılır?** Herkesin hassasiyetleri nasıl dikkate alınır? Etkili iletişim nasıl yapılır? Çok kültürlü gruplarda iletişim zorluklarıyla nasıl başa çıkılır? Nasıl esnek olunur? Esnekliğin nasıl bir rolü vardır? Paydaşlar arasında ne tür bir bağlantı aranmalıdır? Paydaşlar arasında nasıl bir bağlantı oluşturulur? Katılımcı pratiklerle postkolonyalizm nasıl yapılmaz? Sanatta bir hiyerarşi var mı? Katılım taahhüt anlamına mı gelir? Sanat ve siyaset, değerini kaybetmeden el ele gidebilir mi? Katılmak, aynı zamanda yazar olmak mı? Katılmak, ötekinin projesine hizmet etmek mi? Katılmak, birlikte proje yapmak mı?

Katılmak, tekillikten katkı çıkarmak mı? Katılmak bir cömertlik eylemi midir? Etkinliğe erişim herkes için nasıl kolaylaştırılır? (azınlıkların, engellilerin erişimi ...) Hareket kabiliyeti kısıtlı kişiler, engelliler vb. için belirli sayıda yer sağlanmalı mı? Belli bir etnik, ekonomik ve sosyal temsiliyet garanti edilmeli mi? Grupta cinsiyet ve yaş eşitliği sağlanabilir mi? Finansal statü ne olmalıdır? Katılımcıların ihtiyaçlarına göre farklı ödeme şekilleri sunmak sorun yaratır mı? **Katılımcılara ücret ödenmeli mi ve ücretler nasıl ödenebilir?** Katılımcılar belgesiz olabilir mi? Bu durumda onlara nasıl ücret ödenir? Katılımcı performansın sonucu ve süreci nasıl bir güç verebilir? Katılımcı performans nasıl bir dahil etme aracı olabilir? Duygusal eğitim nasıl uygulanır? Katılımcı projeler, "toplumsal yapıyı" yönetmeyi bilmeyen kamusal politikalara pansuman olur mu? Katılımcı projeler bize ne öğretirler? Katılımcı projeler aktivist olmak zorunda mı? Katılımcı projeler şehre ne kazandırır? Bir şey getirdikleri durumda. Katılım demokrasinin gelişmesine yardımcı olur mu? Katılımın sosyal adalete ilgisi var mı? Katılım politik bir mekanizma mıdır? Katılmak görünmezi görünür kılmanın bir yolu mu? Katılımcı projeler eğitici midir? Kim kimi eğitir? Katılım, bir eğitici bir süreç midir? Katılımcı bir proje sanat yoluyla farkındalık yaratmayı amaçlar mı? Katılımcı projeler başka hedeflere ulaşmak için sanatı mı kullanır? Katılımcı projelerden kimler yararlanır? uygulayanlar mı? ortam sağlayan mı? yöneten mi? Katılımcı projeler özgürleştirici olmalı mı? Katılım, sanatsal pratiği kültürel olarak uzak insanlara yaklaştırmayı sağlıyor mu? Katılımcı projeler nasıl «ortak paydalar» yaratır? Katılımcı projelerle "ortak paydalar" nasıl yaratılır? Ortak payda her zaman mümkün mü? Ortak payda her zaman mücadele mi? Katılımcı projeler "ortak iyiye" nasıl katkıda bulunabilir? Sanatçıların ve katılımcıların tanınması nasıl çözümlenir? Programdaki katılımcıların isimleri verilmeli mi? «İnsanlarda birlikteliği sağlamak» için gerekli olan çalışma süresi nasıl finanse edilir? Katılımcı projelerde kültürel haklar nasıl işlenir? Katılımcı projeler neden kültürel haklar konusunu toplumun diğer alanlarından daha fazla işlemelidir? Katılımcı bir projede kültürel haklara saygı duymak ne demektir? Kamusal politikalar sanata katılım konusunu kapsayor mu? Katılımcı projeler kamusal politikalarla nasıl desteklenmelidir? Grup çalışması sırasında organizasyon üyelerinin yeri nedir? Katılımlılar mı? Gözlemciler mi? Uzak mı durmalılar? **Katılımın farklı seviyeleri, dereceleri nelerdir?** Roller nasıl netleştirilmelidir? Roller ne zaman sunulmalıdır? Çapraz ve çok disiplinli ekiplere sahip olmak önemli mi? Bu neden önemli (veya önemli değil)? **Ne zaman, nasıl ve nerede katılabiliriz?** Katılımcılar projenin hangi aşamasında yer alıyor? Katılımcı bir performans nerede gerçekleştirilebilir? Bir projenin katılımcılarını özel olarak belirlemek için personel görevlendirmesi mı gerekiyor? Bir moderatöre mi ihtiyaç var? Yemek vermeli miyiz? Sanatsal mekanlarda yemek ne kadar önemlidir? Ne çeşit yiyecekler? Ulaşım nasıl organize edilir (katılımcıları almak, onlara bir buluşma noktası vermek, ulaşım masraflarını karşılamak vb. gerekir mi?) Uzaklardan gelen katılımcılar kabul edilmeli mi? (ve bu nedenle ulaşım masrafları karşılanmalı mı?) Günler program açısından nasıl organize edilir (modular vs.) - katılımcılarla birçok ön hazırlık süreç öncesinde bir çalışma yapılmalı mı yapılmamalı mı? Katılımcılarla prova zamanları nasıl planlanmalı? Çocuğu olan katılımcılar ne yapmalı? Kreşe ihtiyaç var mı? Ne tür sözleşmeler öngörülmeli? Mutlaka sözleşme yapılmalı mı? Özel sigorta yaptırmak gerekir mi? Katılımcıların görüntü haklarını istenmeli mi? **Hangi iletişim tekniğini kullanmalı (poster, el ilanı, kutular...)?** Ne tür bir iletişim kullanmalı? Sıklığı ne olmalı? Grup üyeleri arasındaki iletişim için kullanılacak kanallar nelerdir? Katılım çağrısı nasıl yapılır? Çağrılar nerede yayınlanmalı? **Katılımcı bir projeye katılma konusunda şüpheleri olanlar nasıl ikna edilir?** Katılımcı bir proje nasıl savunulur? **İnsanlar bir projede yer almaya nasıl motive edilebilir?** Katılım motivasyonundaki farklılıklar projenin gerçekleştirilmesini etkiler mi? Sanatçı/organizatör bir katılımcının teklifini kabul etmezse ne olur? Katılımcı bir projede ne kadar etkili bir süreci gerektiriyorsa, katılımcılar (öğretmen-öğrenci, rejisör-oyuncu vb.) arasındaki hiyerarşik ilişkiler nasıl yönetilir? Katılımcı bir proje ne kadar esnekliğe sahip olmalıdır? Katılımcı projenin gerçek bir etkiye sahip olduğundan ve geçici bir eylem olmadığından nasıl emin olunur? Katılımı uygulamanın doğru ve yanlış bir yolu var mı? Geliştirme süreci nasıl yürütülür? Katılımcı bir proje çatışmasız olabilir mi? Bir proje çatışmasız olabilir mi? Katılımcı projelerde çatışmalar nasıl yönetilir? Paylaşmak istediğimiz hikaye nedir? Bunu tanıtmak için kullanılacak kanallar nelerdir? Katılımcı bir projede «ortak» bir dil nasıl bulunur? O noktadan insan ve sanat köprüleri nasıl kurulur? Toplumsal sorunları çözmek sanatçılara mı düşer? Sanatsal ekipler sanatçıları "sosyal pansuman" gibi mi kullanıyor? Sanatçıların katılımcı projeler yürütmesinin faydaları nelerdir? Tüm sanatçılar katılımcı projeleri yönetme konusunda yetkin mi? Tüm sanatçılar katılımcı projeler tasarlama konusunda yetkin mi? Bir sanatçının katılımcı bir projeye liderlik etmesi için hangi becerilere sahip olması gerekir? Sanatsal ekiplerin katılımcı projeler yürütme motivasyonları nelerdir (sanatsal, etik, finansal...)? Sanatçılar aracı mıdır? Aracı sanatçı olmak iyi mi yoksa kötü bir şey mi? Sanatsal projeleri olan sanatçılar neden toplumun tamamını değil de kültürel hakları üstlenirler? Sanatsal projeler yürüten sanatçılar her zaman "kararlı" insanlar mı? Katılımcı projeler sanatçıların özgürleşmesine katkı sağlayabilir mi yoksa onlar «insanüstü» mü ve öğrenecek hiçbir şeyleri yok mu? Neden bazı sanat yönetmenleri her zaman profesyonel olmayanlarla çalışır? Sanatçılar, yaratıcı sürece katılan insanları kullanıyor mu? Bunları kullanmak sorun olur mu? Kim kimi kullanmış olur? Bir sanatçının kişisel süreci olmadan sanatsal bir süreç olabilir mi? Katılımcı projelere mutlaka bir veya daha fazla sanatçıyı davet etmek gerekli midir? **Katılımcı bir proje kimlere yöneliktir?** Katılımcı projelerin performans "hedeflerine" nasıl ulaşılır? Neden başka bir hedef değil de belirli bir hedef? Katılımcıların "halk" olduğunu düşünebilir miyiz? Çok fazla katılımcı gelirse balık akışı nasıl yönetilir? Nihai sonuç olarak katılımcı bir performans neye benzeyebilir? **Çalışmanın fikri mülkiyeti kime aittir?** Bu, mülkiyet ve sorumluluk açısından ne anlama geliyor? Eserin yasal olarak korunması nasıl sağlanır? Sanatın gelişmek, büyümek, yenilenmek için katılıma ihtiyacı var mı? Katılımcı sanat projeleri ikinci sınıf sanatsal çalışmalar olarak mı görülüyor? Katılımcı sanat projeleri, sanatın ve onun seçkinciliğinin gizemini çözmeye yardımcı olur mu? Katılımcı bir performans ne tür bir etkiyi hedefleyebilir? Katılımcı bir performansın nasıl sosyal bir etkisi olabilir? Katılımcı bir projenin sanatsal kalitesi nasıl değerlendirilir? Katılımcı bir projenin etiği nasıl değerlendirilir? Bu projelerdeki çatışmalardan neler öğrenebiliriz? "İnsanlarda birlikteliği" sağlayıp sağlayamadığımızı nasıl ölçmeli/değerlendirmeli? Katılımcı bir proje için iyi bir fikir nasıl değerlendirilir? Proje sonunda katılımcıların beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı nasıl kontrol edilebilir? **Katılımcı projelerin etkisi nasıl değerlendirilir? Projenin akabinde bir "bundan sonra" hikayesi yaratmak mümkün müdür? Nasıl devam edilmeli? Hangi formatlarda? Olası bir sürekliliği motive eden sebep ve hedef nedir? Nasıl tutarlı kalınır?** Katılımcı bir proje, başka bağlamlarda başka insanlarla birlikte tekrarlanabilir mi? Basında çıkan yazıları, proje videosunu vb. katılımcılara göndermeli miyiz? Katılımcılara gelecekteki projeler için adreslerini saklayıp saklayamayacağımızı ve hangi verileri saklamamız gerektiğini sormalı mıyız? Proje bittiğinde katılımcı süreçten geriye ne kalır?

ANTIMANIFESTO [IT]

Vera non-dichiarazione o Vera riflessione sui Diritti e gli Obblighi di interrogarsi sul modo di creare un progetto artistico partecipativo senza dimenticare le tensioni intrinseche alla partecipazione.

01 Definizioni di partecipare/partecipazione:
Origine latina (*participare*):
Partecipare, in italiano, francese, inglese, spagnolo e portoghese ha origini latine. Secondo *Etimologia e Storia*:
- XIII secolo (in senso filosofico): *participer à* «avere dei tratti in comune con».
- XIV secolo: *estre participant a* [*id.*] «associarsi, essere solidali, essere d'accordo con».
- XIV secolo: *estre participans de* [*nessun*] «essere solidali, alleati di» prestito dal latino *participare* «far partecipare» (senso preso in prestito dal francese medio: 1355, Bersuire nell'Integrazione al dizionario Godefroy) «condividere, distri buire» (da cui il participio passato in francese medio *participé* «dato in condivisione» 1552 nel dizionario Huguet) e «prendere parte». Partecipare a qualcosa nella sua accezione filosofica e teologica: *assomigliare a qualcosa con cui si hanno legami di analogia o di similitudine pur conservando la propria identità*[1].

Origine turca (*katılmak, iştirak*)[2]**:**
(katılmak): origine famiglia delle lingue turche.
- Entrare a far parte, unirsi, far parte di una comunità.
- Collaborare, adottare.
- Essere d'accordo.

Origine araba (*İştirak / partecipazione*):
- Essere un collaboratore, accettare una collaborazione.
- Partecipare a un'opera o a un pensiero (parola che evidenzia per lo più la relazione e l'interazione).
- Far parte di un'azienda, essere socio.

02 Scriviamo questo Antimanifesto come un esercizio antidogmatico, un lavoro reattivo al panorama contemporaneo/artistico/partecipativo. Proponiamo uno strumento di invito alla riflessione, senza la pretesa di stabilire alcuna verità.

03 Con questo Antimanifesto vogliamo esprimere una diversità di opinioni e posizioni, ma anche individuare possibili «spazi comuni» dove poter mobilitare dei contropoteri.

04 Manifestiamo unanimemente la nostra preoccupazione per il rispetto e la garanzia dei Diritti umani, Diritti culturali compresi, nella realizzazione di ogni progetto artistico partecipativo, al fine di poter esercitare il diritto di fare «umanità insieme», nel rispetto della libertà e della dignità di ciascuno.

05 Tuttavia, lo ribadiamo, non pretendiamo di avere il monopolio di alcuna verità. Rivendichiamo il nostro diritto a interrogarci e a dubitare.

06 Siamo consapevoli della nostra pluralità, della diversità dei nostri progetti, delle nostre metodologie e strategie, per trovare soluzioni alle tensioni della partecipazione.

07 Questa non-dichiarazione o riflessione che mettiamo per iscritto, è frutto della lunga esperienza di ciascuno di noi, artisti e team multidisciplinari riuniti grazie al progetto di cooperazione europea *Luci di emergenza*, da Lisbona a Istanbul, passando per Barcellona, Rennes e Bruxelles.

08 Per tutti questi motivi, dichiariamo di avere tutti questi dubbi:

1 www.cnrtl.fr/definition/participer
2 www.sozluk.gov.tr

Cosa vuol dire partecipare? Cos'è un progetto partecipativo? Fare progetti partecipativi significa lavorare con dei non professionisti? Un progetto partecipativo è necessariamente contributivo? **Quando un progetto inizia a essere partecipativo? Esistono dei livelli di partecipazione?** Un progetto partecipativo si fa necessariamente in gruppo? **Chi partecipa? Perché partecipare a un progetto partecipativo? I partecipanti sono autori, contributori o artisti? Il contributo all'opera è evidente per i partecipanti? Bisogna scegliere i partecipanti? E come?** Qual è il ruolo di ciascun partecipante? La partecipazione necessita di ruoli in uno scenario prestabilito? Quali sono i benefici per i partecipanti? I partecipanti rappresentano «il pubblico»? Sono necessari dei prerequisiti per partecipare? In che modo un progetto partecipativo è emancipatore per i partecipanti? Chi si occupa della partecipazione? I partecipanti sono solo dei portavoce? Bisogna tener conto del vissuto e dell'esperienza dei partecipanti? I partecipanti possono rimanere anonimi? Come si definiscono i partecipanti? Volontari, partecipanti, autori, attori, appassionati? Come lavorare con i minorenni? Un gruppo di partecipanti può autogestirsi? Qual è l'età minima per partecipare a un progetto? **Quale dovrebbe essere l'etica alla base di un processo di performance partecipativa?** Come gettare le fondamenta etiche di un progetto partecipativo? **Chi è legittimato a scrivere e a partecipare?** La partecipazione serve a legittimare delle azioni? C'è spazio per tutti sulla scena artistica? Esiste un modello di partecipazione migliore degli altri? **In che modo le storie con la «s» minuscola contribuiscono alla storia con la «S» maiuscola?** Come dare voce e lavorare con le storie personali? Come rompere l'egemonia di discorsi, ricordi ed esperienze? **Qual è l'equilibrio tra processo e risultato in un progetto partecipativo?** Come gestire partecipanti con trascorsi diversi? Come gestire le aspettative? Cosa significa cultura della comprensione? **Come fare in modo che le persone che partecipano ai nostri progetti si sentano rispettate nella loro dignità?** Quali condizioni proporre ai partecipanti affinché possano partecipare? Come far emergere il dibattito di idee nel rispetto della dignità delle persone? Come fare in modo che i partecipanti comprendano il progetto partecipativo e lo condividano? È necessario condividere l'idea del progetto per parteciparvi? Una performance partecipativa è un processo paritario? In un progetto partecipativo dev'esserci una governance orizzontale? La governance orizzontale è possibile o è solo un ideale? Nei progetti partecipativi la gerarchia è una questione di responsabilità o di potere? Non bisognerebbe co-costruire un progetto con i vari partecipanti affinché ognuno si senta responsabile del suo corretto andamento? Partecipare contribuendo a cosa? Esiste una gerarchia tra le aspettative dei partecipanti e quelle degli artisti? Esiste una possibilità di partecipazione reale? In un progetto partecipativo, come accogliere l'esperienza altrui senza esprimere alcun parere o giudizio? Come pun l'attenzione verso l'altro cambiare e migliorare la dinamica umana? Come essere più empatici? **Come praticare l'ascolto attivo e la mindfulness?** Come tenere in considerazione la sensibilità di ciascuno? Come comunicare in modo efficace? Come si gestiscono le sfide comunicative nei gruppi multiculturali? Come essere flessibili? In che modo interviene la resilienza? Che tipo di legame dev'essere ricercato tra le parti interessate? Come creare un legame tra le parti interessate?

Come evitare di fare del post-colonialismo con le pratiche partecipative? Esiste una gerarchia nell'arte? Partecipazione equivale a impegno? Arte e politica possono andare di pari passo senza sminuirsi? Partecipare vuol dire anche essere autori? Partecipare vuol dire sottostare al progetto di altri? Partecipare vuol dire costruire un progetto insieme? Partecipare vuol dire contribuire attraverso la propria singolarità? Partecipare è un atto di generosità? Come facilitare l'accesso all'attività per tutti? (accessibilità delle minoranze, disabilità...) Bisogna garantire un certo numero di posti per le persone a mobilità ridotta, con disabilità, ecc.? Bisogna garantire una certa rappresentatività etnica, economica e sociale? Bisogna garantire uguaglianza di genere e di età all'interno del gruppo? Quale dev'essere la ricompensa economica? È un problema offrire ai partecipanti forme di pagamento diverse in base alle loro esigenze? **I partecipanti devono essere remunerati e in che modo?** I partecipanti possono essere immigrati irregolari? Come remunerarli in questo caso? In che modo il processo partecipativo e il risultato della performance partecipativa possono dare potere? Come può una performance partecipativa essere un mezzo di inclusione? Come attuare l'educazione emozionale? I progetti partecipativi sono forse palliativi delle politiche pubbliche, che non sanno gestire il «corpo sociale»? Cosa ci insegnano i progetti partecipativi? I progetti partecipativi devono essere militanti? Cosa apportano i progetti partecipativi alla città? Se apportano qualcosa. La partecipazione aiuta a promuovere la democrazia? La partecipazione ha a che fare con la giustizia sociale? La partecipazione è un meccanismo politico? Partecipare è un modo per rendere visibile l'invisibile? I progetti partecipativi sono formativi? Chi forma chi? La partecipazione è un processo educativo? Un progetto partecipativo mira a sensibilizzare attraverso l'arte? I progetti partecipativi utilizzano l'arte per raggiungere altri obiettivi? Chi trae beneficio dai progetti partecipativi? Chi li realizza? La struttura dove vengono realizzati? Il registra? I progetti partecipativi devono essere emancipatori? La partecipazione permette di avvicinare la pratica artistica a persone lontane dal fatto culturale? In che modo i progetti partecipativi creano «bene comune»? Come si crea «bene comune» con i progetti partecipativi? Il bene comune è sempre possibile? Il bene comune è sempre lotta? In che modo i progetti partecipativi possono contribuire al «bene comune»? Come risolvere il mancato riconoscimento degli artisti e dei partecipanti? Bisogna indicare i nomi dei partecipanti nel programma? Come finanziare il tempo di lavoro necessario per poter «fare umanità insieme»? Come lavorare sui diritti culturali nei progetti partecipativi? Perché nei progetti partecipativi bisogna occuparsi della questione dei diritti culturali più che in altri contesti sociali? Cosa significa rispettare i diritti culturali in un progetto partecipativo? Le politiche pubbliche comprendono la questione della partecipazione all'arte? In che modo i progetti partecipativi devono essere supportati dalle politiche pubbliche? Che ruolo hanno i membri dell'organizzazione durante il lavoro del gruppo? Devono partecipare? Osservare? Starne fuori? **Quali sono i diversi livelli di partecipazione?** In che modo devono essere chiariti i ruoli? Quando devono essere presentati i ruoli? È importante avere team trasversali e multidisciplinari? Perché è importante (o non è importante)? **Quando, come e dove si può partecipare?** In quale fase del progetto intervengono i partecipanti? Dove può avere luogo una performance partecipativa? È necessario assumere del personale per inquadrare in modo specifico i partecipanti di un progetto? Bisogna prevedere un moderatore? Bisogna prevedere un servizio di catering? Quanto è importante il cibo nelle residenze artistiche? Che tipo di cibo? In che modo devono essere organizzati i trasporti (bisogna andare a prendere i partecipanti, stabilire un luogo di ritrovo, rimborsare eventuali spese di trasporto...) Dobbiamo accettare partecipanti che vengono da lontano? (e quindi rimborsare le spese di trasporto?) In che modo devono essere organizzati i ritmi di lavoro giornalieri (pause, ecc.)? Qual è un orario ragionevole da proporre ai partecipanti? Bisogna lavorare in via preliminare con i partecipanti oppure nel? Ogni quanto bisogna prevedere delle prove con i partecipanti? Cosa fare se i partecipanti hanno figli? Bisogna pensare a un servizio di baby-sitting? Quali tipi di contratti bisogna considerare? È necessario redigere dei contratti? Bisogna sottoscrivere un'assicurazione specifica? È necessario chiedere ai partecipanti l'autorizzazione all'utilizzo della propria immagine? **Quale tecniche di comunicazione utilizzare (manifesti, volantini, giornalini...)?** Che tipo di comunicazione utilizzare? Con quale frequenza? Quali canali utilizzare per la comunicazione tra i membri del gruppo? Come pubblicizzare l'invito a partecipare? Dove pubblicizzare l'invito? **Come convincere chi ha dei dubbi a prendere parte a un progetto partecipativo?** Come difendere un progetto partecipativo? **Come motivare le persone a prendere parte a un progetto?** Le diverse motivazioni alla partecipazione influiscono sulla realizzazione del progetto? Cosa fare se l'artista/gli organizzatori non sono d'accordo con la proposta o le proposte di un partecipante? Se un progetto partecipativo presuppone un processo democratico, come gestire le relazioni gerarchiche tra i partecipanti (insegnante, studente, regista, attore, ecc.)? Quanto dev'essere flessibile un progetto partecipativo? Come fare in modo che il progetto partecipativo abbia una risonanza reale e non sia un atto effimero? Esiste un modo giusto e uno sbagliato di realizzare la partecipazione? Come si svolge il processo di costruzione? Un progetto partecipativo può essere privo di conflitti? Un progetto può essere privo di conflitti? Come si gestiscono i conflitti nei progetti partecipativi? Qual è la storia che vogliamo condividere? Quali sono i canali da utilizzare per valorizzarla? Come trovare un linguaggio «comune» in un progetto partecipativo? E una volta trovato, come si costruiscono ponti umani e artistici? Spetta agli artisti risolvere i problemi sociali? I team artistici utilizzano gli artisti come «palliativi sociali»? Quali vantaggi traggono gli artisti dalla realizzazione di progetti partecipativi? Tutti gli artisti hanno le competenze per dirigere dei progetti partecipativi? Tutti gli artisti hanno le competenze per ideare dei progetti partecipativi? Quali sono le competenze richieste a un artista per dirigere un progetto partecipativo? Quali sono le motivazioni che inducono i team artistici a realizzare progetti partecipativi (artistiche, etiche, finanziarie...)? Gli artisti sono mediatori? Un artista mediatore è un buon artista o no? Perché gli artisti che propongono progetti artistici dovrebbero preoccuparsi dei Diritti culturali, diversamente dal resto della società? Gli artisti che propongono progetti artistici sono necessariamente persone «impegnate»? I progetti partecipativi possono contribuire all'emancipazione degli artisti o sono «superumani» e non hanno nulla da insegnare? Perché alcuni direttori artistici lavorano sempre con non-professionisti? Gli artisti usano le persone che partecipano ai processi creativi? È un problema? Chi usa chi? Può esistere un processo artistico senza un processo personale dell'artista? Bisogna necessariamente invitare uno o più artisti nei progetti partecipativi? **A chi si rivolge un progetto partecipativo?** Come si raggiungono gli «obiettivi» delle performance dei progetti partecipativi? Perché un obiettivo specifico piuttosto che un altro? Possiamo considerare i partecipanti come «il pubblico»? Come gestire l'afflusso di pubblico in presenza di troppi partecipanti? Quale può essere il risultato finale di una performance partecipativa? **Chi possiede la proprietà intellettuale della creazione?** Cosa significa in termini di proprietà e di responsabilità? Come garantire la protezione giuridica dell'opera? L'arte ha bisogno di partecipazione per evolvere, crescere, rigenerarsi? I progetti di arte partecipativa sono considerati creazioni artistiche di second'ordine? I progetti di arte partecipativa aiutano a demistificare l'arte e il suo elitismo? Che tipo di impatto può avere una performance partecipativa? Come può una performance partecipativa avere un impatto sociale? Come valutare la qualità artistica di un progetto partecipativo? Come valutare l'etica di un progetto partecipativo? Cosa possiamo imparare dai conflitti all'interno di questi progetti? Come misurare/valutare se abbiamo fatto «umanità insieme»? Come riconoscere una buona idea per un progetto partecipativo? Come verificare se le aspettative dei partecipanti sono state soddisfatte alla fine del progetto? **Come valutare le ricadute dei progetti partecipativi? È possibile dare un «seguito» alla fine del progetto? Come ci si riesce? In quali formati? Quali sono la ragione e lo scopo che motivano un'eventuale proseguo? Come mantenere la coerenza?** Un progetto partecipativo può essere riprodotto con altre persone e in altri contesti? È necessario inviare ai partecipanti articoli di stampa, video del progetto, ecc.? Bisogna chiedere ai partecipanti il permesso di conservare il loro indirizzo per i progetti futuri? Quali sono i dati da conservare? Cosa resta del processo partecipativo a progetto finito?

FR

Au cours d'un travail de réflexion, nous, partenaires du projet *Fusée de détresse* (cf ci-dessous) avons fait émerger toutes ces questions. Les questions ci-dessus **en gras** sont nos questions communes. Nous constatons que nous n'avons pas autant de questions communes qu'imaginé. Cet exercice de questionnement autour de la participation dans les projets artistiques est un exercice infini.

C'est pourquoi, nous vous invitons à votre tour, lecteur.trice.s de cet *Anti-Manifeste*, à participer en rajoutant vos doutes et questions :

EN

During a reflective session, we, as partners in the *Distress flare* project (see below) came up with all these questions. The above questions in bold are our common questions. We noted that we did not have as many common questions as we had thought. This exercise of questioning participation in artistic projects is endless.

And this is why we invite you, the reader of this *Anti-Manifesto*, to participate by adding your own questions and concerns:

ES

Durante un trabajo de reflexión, nosotros/as, socios/as del proyecto *Luz de emergencia* (ver a continuación) hemos planteado todas estas preguntas. Las preguntas anteriores que figuran **en negrita** son nuestras preguntas comunes. Vemos que no tenemos tantas preguntas comunes como imaginábamos. Este ejercicio de cuestionamiento en torno a la participación en los proyectos artísticos es un ejercicio infinito.

Por ello, le invitamos a su vez, lector/a de este *Antimanifiesto*, a participar añadiendo sus dudas y preguntas:

PT

Durante um trabalho de reflexão, nós, parceiros do projeto *Luz de emergência* (cf. abaixo), fizemos surgir todas estas questões. As questões acima **em negrito** são as nossas questões comuns. Constatamos que não temos tantas questões comuns como pensámos. Este exercício de questionamento em torno da participação em projetos artísticos é um exercício infinito.

Por isso, convidamos os/as leitores/as deste *Antimanifesto* a participar, adicionando as suas dúvidas e questões:

TR

Bir düşünce süreci çerçevesinde biz *Fusée de détresse* (*İmdat Fişeği*) projesinin ortakları olarak tüm bu soruları gündeme getirdik. Yukarıda **kalın harflerle** yazılan sorular ortak sorularımızdır. Hayal ettiğimiz kadar çok ortak sorumuz olmadığını görüyoruz. Sanatsal projelere katılımla ilgili bu sorgulama alıştırması aslında sonsuz bir alıştırmadır.

Bu nedenle, bu *Anti-Manifesto*'nun okuyucuları olarak sizleri, şüphelerinizi ve sorularınızı ekleyerek katılmaya davet ediyoruz:

IT

Tutte le domande qui sopra sono emerse nel corso di un esercizio di riflessione da noi realizzato. Quelle **in grassetto** sono le domande comuni a tutti i partner del progetto *Luci d'emergenza* (vedi sotto). Abbiamo constatato di non avere tante domande in comune quante ne avremmo immaginate. L'esercizio di interrogarsi sulla partecipazione ai progetti artistici è un lavoro senza fine.

Per questo motivo, invitiamo anche te, che leggi questo *Antimanifesto*, a partecipare, aggiungendo i tuoi dubbi e le tue domande:

FR

Cet *Anti-Manifeste est* une production du projet de coopération européenne *Fusée de détresse* (www.f-d-d.eu), dirigé par L'âge de la tortue (FR), avec l'association Renovar a Mouraria (POR), l'association Vulnus, arts vivants et recherche (ES), l'Université Galatasaray (TUR), l'association Effetto Larsen (IT) et le centre de formation CIFAS (BEL) et qui s'est déroulé entre septembre 2019 et aout 2022 dans 6 pays (Belgique, Espagne, France, Italie, Portugal, Turquie). *Fusée de détresse* vise à interpeller tous ceux qui composent nos sociétés contemporaines vis-à-vis de la situation politique et sociale des personnes migrante en Europe aujourd'hui. Au cours du projet, six performances participatives ont été produites, après une semaine de résidence dans chaque ville. Chaque création a été accompagnée par un groupe pluridisciplinaire (réunissant artistes, chercheurs, citoyens et décideurs publics) constitué localement.

EN

This *Anti-manifesto* is a production of the European collaboration project *Distress flare* (www.f-d-d.eu), directed by